

Istnieje ponadto drugi, równie ważny motyw skłaniający do zainteresowania się tą problematyką. Otóż *kairos* chrześcijanina to nie tylko miniona przeszłość, lecz również bardzo aktualne zagadnienie pastoralne, gdyż mimo upływu wieków dzięki zbawczemu pośrednictwu Kościoła także dla obecnego pokolenia zbawczy *kairos* staje się rzeczywistością.

Kielce

KS. STANISŁAW BIELECKI

Ks. Czesław Krakowiak

Z TEOLOGII WTAJEMNICZENIA CHRZEŚCIJAŃSKIEGO

Sposób sakramentów, których celem jest uświęcenie człowieka, budowanie Kościoła i oddanie czci Bogu (Kl 59), szczególne znaczenie mają chrzest, bierzmowanie i Eucharystia, zwane powszechnie sakramentami wtajemniczenia chrześcijańskiego. Sakramenty te „tak się ze sobą łączą, że doprowadzają do pełnej dojrzałości wyznawców Chrystusa, którzy w Kościele i w świecie pełnią posłannictwo właściwe całemu ludowi chrześcijańskiemu”¹.

Obecną praktykę pastoralną Kościoła Zachodniego charakteryzuje różna kolejność ich przyjmowania, zależnie od tego, czy chrztu udziela się niemowlętom, czy przyjmują go osoby dorosłe. W pierwszym wypadku dwa następne sakramenty oddalone są w czasie od chrztu i w zasadzie przyjmowane nie według tradycyjnej kolejności, tzn. bierzmowanie przed Eucharystią, lecz już po pełnym udziale w Eucharystii (po tzw. I Komunii św.). Jednym ze skutków takiej praktyki jest zbyt mała świadomość wiernych, będąca także wynikiem niedostatecznej katechezy, że istnieje ścisła teologiczna więź łącząca te sakramenty.

Chrzest dorosłych w zwyczajnych warunkach połączony jest z udzielaniem pozostałych sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego i już przez to podkreśla jedność całej inicjacji oraz ukazuje ją jako proces polegający na coraz doskonalszym wchodzeniu w przymierze z Bogiem przez stopniowe i bardziej ściśle związanie się człowieka wierzącego z Chrystusem, Duchem Świętym i z Kościołem. W ten sposób sakramenty wtajemniczenia czynią dojrzałym chrześcijaninem i pełnoprawnym członkiem Kościoła. Od dorosłych przyjmujących sakramenty wymaga się odpowiednich dyspozycji wewnętrznych, z których najważniejszą stanowi wiara będąca następstwem nawrócenia i przemiany dotychczasowego stylu życia pod wpływem łaski i głoszonego słowa Bożego w okresie katechumenatu². Dzieci natomiast przyjmują chrzest

¹ *Obrzędy wtajemniczenia chrześcijańskiego dorosłych*, Katowice 1988 (= OChWD), *Wtajemniczenie chrześcijańskie nr 2* (= WCh).

² OChWD nr 6; por. KL 59.

w wierze Kościoła, w której są potem wychowywane a następnie publicznie ją wyznają podczas liturgii bierzmowania³ i przez częsty udział w Eucharystii, dzięki czemu ciągle w niej wzrastają, aby stawać się dojrzałymi wyznawcami Chrystusa i odpowiedzialnymi członkami Kościoła.

Celem poniższych refleksji jest bardzo ogólny tylko zarys teologii całego wtajemniczenia chrześcijańskiego (dorosłych i dzieci) w oparciu o księgi liturgiczne i ważniejsze opracowania w literaturze teologicznej.

1. CZYM JEST WTAJEMNICZENIE CHRZEŚCIJAŃSKIE?

Wtajemniczenie chrześcijańskie oznacza proces chryścianizacji złożony z wielu etapów i rozciągnięty w czasie, polegający na włączeniu człowieka w misterium Chrystusa i Kościoła. Dokonuje się ono za pomocą ściśle określonych czynności, obrzędów o charakterze symbolicznym, z których główne miejsce zajmują sakramenty chrztu, bierzmowania i Eucharystii⁴. W sakramentach tych, mocą Ducha Świętego, Kościół uobecnia zbawcze misterium Chrystusa, w którym przez wiarę i miłość uczestniczą katechumeni: „wtajemniczenie chrześcijańskie polega przede wszystkim na pierwszym sakramentalnym uczestnictwie w śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa”⁵.

Historycznie, teologicznie i liturgicznie istnieje ścisły i wewnętrzny związek między tymi sakramentami, dlatego dorośli przyjmują je także obecnie w czasie jednej celebracji liturgicznej. Stąd też w teologii wtajemniczenia

³ *Obrzędy bierzmowania*, Katowice 1975 nr 25 (= OB): por. J. Lécuyer, *L'enfant est baptisé dans la foi de l'Eglise*, LMD 1967, nr 89, s. 21—37; P.A. Liégé, *Le baptême des enfants: das le debat pastoral et théologique*, LMD 1971, nr 107, s. 7—28; A. Skowronek, *Sakrament wiary*, w: *Sakrament chrztu. Liturgia. Teologia. Pismo św.*, red. S. Czerwik i in., Katowice 1973, s. 16—25; S. Gębicki, *Wiara i sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego*, AK 76 (1984), t. 102, s. 443—450.

⁴ Por. E. Bulanda, *Wtajemniczenie chrześcijańskie*, AK 57 (1965), t. 68, s. 129—137; A. Zuberbier, *Teologia wtajemniczenia chrześcijańskiego*, w: *Nowe życie w Chrystusie*, red. S.A. Porębski, Warszawa 1973, s. 57—66; Cz. Krakowiak, *Bierzmowanie w kontekście inicjacji chrześcijańskiej*, AK 70 (1977), t. 88, s. 242—256; G. Kretschmar, *Nouvelles recherches sur l'initiation chrétienne*, LMD 1977, nr 132, s. 7—32; S. Czerwik, *Wtajemniczenie chrześcijańskie*, w: *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego*, red. J. Kudasiewicz, Warszawa 1981, s. 9—16; tenże, *Eucharystia — sakramentem wtajemniczenia*, tamże, s. 233—266; Th. Schneider, *Zeichen der Nähe Gottes. Grundriss der Sakramentologie*, Leipzig 1981, s. 68—79; Th. Schnitzler, *Was die Sakramente bedeuten. Hilfen zu einer neuen Erfahrung*, Freiburg 1982, s. 22—33; B. Mokrzycki, *Droga chrześcijańskiego wtajemniczenia*, Warszawa 1983, s. 52—197; R. Falsini, *Iniziazione cristiana*, Milano 1975; E. Ruffini, *Il Batesimo nello Spirito. Batesimo e confermazione nell'iniziazione cristiana*, Torino 1975; A. Nocent, *Iniziazione cristiana*, w: *Nuovo Dizionario di Liturgia*, (= NDL) red. D. Sartore, A.M. Triacca, Roma 1984, s. 678—695; V. Peri, *La collocazione della Confermazione tra i sacramenti dell'iniziazione cristiana*, RivLit 73 (1986), 538—557.

⁵ OChWD nr 8; por. R. Cabié, *L'initiation chrétienne*, w: *L'Eglise en prière*, Paris 1984, s. 21—114; A. Nocent, *In tre sacramenti dell'iniziazione cristiana*, w: *Anamnesis. La liturgia, i sacramenti: teologia e storia della celebrazione*, red. A.J. Chupungco, Genova 1986, t. 3/1, s. 11—15; B. Kleinheyder, *Sakramentliche Feiern I, Die Feier der Eingliederung in die Kirche*, Regensburg 1989.

chrześcijańskiego należy ukazać nie tyle sens poszczególnych sakramentów ile raczej patrzeć na nie jako na pewną całość i w relacji jeden do drugiego.

Tak jak inicjacja chrześcijańska stanowi jeden proces stawania się chrześcijaninem, chociaż złożony z wielu etapów po sobie następujących, tak też sakramenty związane z tymi etapami nie tworzą rzeczywistości zamkniętej w sobie, lecz prowadzą jeden do drugiego, gdyż są ze sobą wewnątrznie złączone. Z tej racji można mówić o wtajemniczeniu jako całości, jakby jednym wielkim sakramencie złożonym z trzech części, ściśle ze sobą zespolonych, które razem tworzą dynamizm całego procesu wtajemniczenia chrześcijańskiego⁶. Uwzględniając wzajemne relacje zachodzące między sakramentami wtajemniczenia chrześcijańskiego oraz ich fundamentalne znaczenie w życiu chrześcijańskim można stwierdzić, że chrzest jest sakramentem określającym nowy sposób istnienia człowieka (*esse*), bierzmowanie przez dar Ducha Świętego czyni zdolnym i zobowiązuje do działania po chrześcijańsku (*agere*), wreszcie Eucharystia jawi się jako znak pełnego włączenia w nowe przymierze z Bogiem i najdoskonalszego zjednoczenia z Chrystusem i jego Kościołem⁷. Patrząc z kolei na wtajemniczenie chrześcijańskie jako na stopniowe przyswajanie sobie owoców odkupienia dokonanego głównie przez misterium paschalne Chrystusa (por. KL 5) można mówić o historiozbowczym, chrystologicznym, pneumatologicznym i eklezjalnym wymiarze sakramentów inicjacji chrześcijańskiej.

2. HISTORIOZBOWCZY WYMIAR WTAJEMNICZENIA CHRZEŚCIJAŃSKIEGO

Współczesna teologia nawiązując do Ojców Kościoła podkreśla, że przez sakramenty inicjacyjne następuje włączenie człowieka wierzącego w historię zbawienia zapoczątkowaną w Starym Testamencie, mającą swój punkt szczytowy w osobie Jezusa Chrystusa, a zwłaszcza w Jego tajemnicy paschalnej a obecnie kontynuowaną w liturgii Kościoła⁸. W Kościele i przez Kościół, Bóg ciągle wychodzi do całej ludzkości z inicjatywą zbawienia, na którą poszczególni ludzie odpowiadają przez nawrócenie, wiarę i miłość. Widzialnym znakiem takiego nawrócenia i wiary jest całkowita odmiana życia, świadoma akceptacja doktrynalnego i moralnego nauczania Kościoła, uczestnictwo w jego liturgii i wreszcie przyjęcie sakramentów chrztu, bierzmowania i Eucharystii.

⁶ A. Nocent, *I tre sacramenti*, s. 12; *Iniziazione cristiana*, s. 679.

⁷ Tamże. Por. S. Czerwik, *Eucharystia – sakramentem wtajemniczenia*, dz. cyt., s. 233–266.

⁸ A. Nocent, *I tre sacramenti*, s. 13–15; *Iniziazione cristiana*, s. 679–680; por. J. Lécuyer, *Théologie de l'initiation chez les Pères*, LMD 1958, nr 58, s. 5–21; S. Marsili, *La liturgia, momento storico della salvezza*, w: *Anamnesis. La Liturgia, momento nella storia della salvezza*, red. S. Marsili, Torino 1974, s. 85–105; A. Pistoia, *Storia della salvezza*, w: NDL s. 1478–1493.

W historii zbawienia ważne miejsce zajmują dzieje przymierza Boga z człowiekiem⁹. Przymierze to od początku stworzenia człowieka charakteryzowało się doskonałą jednością człowieka z Bogiem i z całym stworzeniem oraz wewnętrzną harmonią samego człowieka, którego Bóg uczynił na swój obraz i podobieństwo (por. Rdz 1,27)¹⁰. Jednak przez grzech człowiek zerwał przymierze z Bogiem i zniszczył tę pierwotną jedność ze swoim Stwórcą. Grzech spowodował również wewnętrzne rozdarcie samego człowieka i wprowadził wrogość między nim a innymi stworzeniami. Historia zbawienia ukazuje jak Bóg pragnie przywrócić zerwane z nim przymierze i jak faktycznie dochodzi do zawarcia nowego przymierza dzięki misji Jego Syna i działaniu Ducha Świętego. Osoba Ducha Świętego spełnia bowiem ważną rolę w całym dziele zbawienia. Za Jego sprawą dokonuje się wcielenie Syna Bożego (por. Łk 1,35). Z interwencją Ducha Świętego podczas chrztu Jezusa w Jordanie (por. Łk 3,16) związane jest następnie wypełnianie przez Niego posłannictwa mesjańskiego: głoszenia Ewangelii, ofiary na krzyżu i zmartwychwstania. Już uwielbiony Chrystus posyła od Ojca swojemu Kościołowi Ducha Pocieszyciela, aby przez głoszenie słowa Bożego i sakramenty uobecniał Jego dzieło zbawienia i odnawiał zawarte z Bogiem przymierze (por. KL 6)¹¹.

Przyjęcie sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego jest wejściem w historię zbawienia i zawarciem przymierza z Bogiem. Przez chrzest człowiek otrzymuje nowy sposób istnienia, staje się nowym stworzeniem, zawiera przymierze z Bogiem i wchodzi do wspólnoty ludu Bożego, Kościoła. Jak wcielenie Chrystusa zapoczątkowało Jego istnienie w ludzkiej naturze, zapowiadając, według Ojców Kościoła, przebóstwienie człowieka, tak ochrzczony rozpoczyna nowe życie jako przybrany syn Boga i brat Chrystusa. Następnie w sakramencie bierzmowania neofita otrzymuje jako dar samego Ducha Świętego i przez to jeszcze bardziej staje się podobny do Chrystusa, ale także wezwany do doskonalszego życia według Ducha i przez to dawanie swoim życiem świadectwa Chrystusowi. Wreszcie bierzmowanie uzdalnia i zobowiązuje do pełnego i aktywnego uczestnictwa w Eucharystii jako ofierze nowego i wiecznego przymierza z Bogiem¹².

Jak historia zbawienia, obejmująca wiele zbawczych wydarzeń różniących się od siebie, stanowi razem jedną całość, tak też sakramenty wtajemniczenia

⁹ Por. *Słownik Teologii Biblijnej*, red. X.L. Dufour, Poznań 1973, s. 825—833; A. Jankowski, *Biblija teologia przymierza*, Katowice 1985, s. 24—30; M. Gołabiewski, *Jedność i ciągłość idei przymierza*, AK 82 (1990), t. 114, s. 17—30; H. Muszyński, *Trwałość pierwszego przymierza*, tamże, s. 171—182.

¹⁰ Por. M. Filipiak, *Biblia o człowieku. Zarys antropologii biblijnej Starego Testamentu*, Lublin 1979, s. 79—88; W. Rosłon, *Soteriologiczny sens obrazu Bożego w człowieku*, CT 41 (1971), z. 3, s. 5—27.

¹¹ Por. Ph. Harnocourt, *Die Gegenwart des Mysteriums Christi in den Sakramenten*, w: *Die Feier der Sakramente in der Gemeinde*, hrsg. M. Klöckener, W. Glade, Kevelaer 1986, s. 31—46.

¹² Por. S. Czerwik, *Refleksja teologiczna nad liturgią sakramentu bierzmowania*, RBL 28 (1975) 32-44; Cz. Krakowiak, *Z problematyki teologicznej sakramentu bierzmowania*, RTK 21 (1974), z. 6, s. 37—58; A. Skowronek, *Z teologii bierzmowania*, STV 13 (1975) nr 1, s. 25—43.

chrześcijańskiego włączają człowieka w jedną tajemnicę Chrystusa, chociaż stanowią różne stopnie i formy coraz doskonalszego włączenia w Jego zbawcze misterium¹³. Ze strony Chrystusa jest to jedno wydarzenie zbawcze, lecz ze strony człowieka przymiującego te sakramenty następuje stopniowe uczestnictwo w skutkach tajemnicy odkupienia. Sakramenty inicjacyjne są ze sobą wewnętrznie związane i prowadzą sukcesywnie do coraz doskonalszego wchodzenia w przymierze z Bogiem przez zapoczątkowanie nowego życia, wierność Duchowi Świętemu, wreszcie współofiary w Eucharystii, która jest sakramentalną aktualizacją przymierza z Bogiem zawartego we Krwi Jego Syna¹⁴.

3. CHRYSOLOGICZNY WYMIAR WTajemniczenia CHRZEŚCIJAŃSKIEGO

Mówiąc o chrystologicznym wymiarze wtajemniczenia chrześcijańskiego chodzi o ukazanie jak przez kolejne sakramenty inicjacyjne dokonuje się coraz doskonalsze zjednoczenie z Chrystusem w Jego tajemnicy paschalnej. Przez chrzest człowiek po raz pierwszy staje się uczestnikiem Paschy Chrystusa (por. Rz 6,3-5; Kol 2,12), tzn. sakramentalnie uczestniczy w Jego śmierci i zmartwychwstaniu (por. Rz 6,4.6.8), zostaje wszczepiony w Chrystusa i złączony z Nim w jedno¹⁵, i razem z innymi ochrzczonymi tworzy Jego Mistyczne Ciało – Kościół. We chrzcie z wody i Ducha Świętego oczyszczającym z grzechu, Chrystus daje nowe życie, czyni świątynią Boga i Jego przybrany synem. Przez chrzest Chrystus odnosi zwycięstwo w grzesznym człowieku, gdy ten się nawraca, wyznaje wiarę i składa obietnicę nowego sposobu życia właściwego Jego uczniom. Od dnia chrztu chrześcijanin nosi w sobie Chrystusa, żyje z Nim i dla Niego, aby także razem z Nim zmartwychwstać i przebywać z Nim już na zawsze¹⁶.

Drugi sakrament wtajemniczenia chrześcijańskiego czyli bierzmowanie ma również wyraźny sens chrystologiczny. Uwielbiony Chrystus jest źródłem Ducha Świętego dla tych, którzy w Niego uwierzyli (J 7,39; Dz 2,33). Jego związek z Duchem Świętym jest tak ścisły, że św. Paweł pisze iż „Pan jest Duchem” (2 Kor 3,13) oraz że jest „Duchem ożywiającym” (1 Kor 15,45). Duch Święty udzielany wiernym w sakramencie bierzmowania jest więc Duchem Chrystusa, bo od Niego pochodzi i pełni dalej na świecie Jego dzieło (por. J 16,12-14).

¹³ A. Zuberbier, dz. cyt., s. 65.

¹⁴ Por. J. Grzeškowiak, *Istota współofiary wiernych w Eucharystii*, AK 64 (1972), t. 78, s. 314—329; W. Hryniewicz, *Eucharystia – sakrament paschalny*, AK 75 (1983), t. 101, s. 231—248; J. Grzeškowiak, *Oto wielka tajemnica wiary*, Poznań 1987, s. 158—166.

¹⁵ WCh nr 2; 6; por. B. Przybylski, *Chrzest – tajemnica paschalna*, AK 57 (1965), t. 68, s. 193—196; S. Czerwik, *Chrzest sakramentem paschalnym*, w: *Nowe życie w Chrystusie*, s. 134—144; A. Skowronek, *Z teologii chrztu*, w: *Sakrament chrztu*, s. 26—58.

¹⁶ W. Hryniewicz, *Nasza Pascha z Chrystusem*, Lublin 1987, s.289—294.

Przez dar Ducha Świętego ochrzczony wchodzi we wspólnotę życia z Chrystusem, gdyż posiada Jego Ducha, który pomaga mu wypełniać zobowiązania wynikające ze chrztu i bierzmowania¹⁷.

Najdoskonalsze zjednoczenie z Chrystusem chrześcijanin osiąga w Eucharystii. Do uczestnictwa w ofierze eucharystycznej uprawniają i zobowiązują dwa pierwsze sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego. Chrzest stanowi początek inicjacji, bierzmowanie drugi jej etap na drodze do całkowitego zjednoczenia (*communio*) z Chrystusem w Eucharystii, która jest jej ukoronowaniem i pełni ją w porządku sakramentalnym. Wtajemniczenie chrześcijańskie „osiąga szczyt w przyjęciu Ciała i Krwi Chrystusa”¹⁸, dlatego chrzest i bierzmowanie ściśle związane są z liturgią Eucharystii, w której Chrystus daje wierzącym samego siebie w Komunii św. Udział w Eucharystii jako sakramencie powtarzalnym jest ciągłym wzywaniem do wierności Chrystusowi, ale także daje duchową siłę do wypełniania zobowiązań ze chrztu i bierzmowania. W Eucharystii realizuje się główny cel inicjacji – trwałe przymierze z Bogiem w Chrystusie i Duchu Świętym. Razem te trzy sakramenty stanowią fundament i stałe źródło życia chrześcijańskiego¹⁹.

4. PNEUMATOLOGICZNY WYMIAR WTajemniczenia CHRZEŚCIJAŃSKIEGO

Uczestnictwo w tajemnicy paschalnej Chrystusa przez sakramenty inicjacyjne jest jednocześnie „zanurzeniem w misterium obecności Ducha Świętego”²⁰. Mówi o tym wyraźnie św. Paweł: „wszyscyśmy bowiem w jednym Duchu zostali ochrzczeni ... wszyscyśmy też zostali napojeni jednym Duchem” (1 Kor 12,13). Zesłanie Ducha Świętego należy również do tajemnicy paschalnej Chrystusa. Katechumeni stają się chrześcijanami dzięki wierze w Chrystusa przypieczętowanej przez chrzest i dar Ducha Świętego otrzymany w sakramencie bierzmowania. Cały proces wtajemniczenia chrześcijańskiego związany jest z działaniem Ducha Świętego, o czym wyraźnie mówi Rytuał: „obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia są przeznaczone dla ludzi dorosłych, którzy już usłyszeli przepowiadanie tajemnicy Chrystusa i pod wpływem Ducha Świętego, otwierającego ich serca, świadomie i dobrowolnie szukają Boga żywego oraz wstępują na drogę wiary i nawrócenia. Dzięki Jego działaniu otrzymują duchową pomoc w czasie swego przygotowania, a we właściwym czasie owocnie przyjmują sakramenty święte”²¹. Ten sam Duch Święty działa więc we chrzcie, bierzmowaniu i Eucharystii. Dar nowego życia jako owoc chrztu jest także Jego dziełem, gdyż „uświęcenie pochodzi z wody chrztu, ale jego

¹⁷ Cz. Krakowiak, *Z problematyki teologicznej...*, s. 38—45.

¹⁸ OB nr 13.

¹⁹ Por. DK nr 5; J. Charytański, *Eucharystia centrum życia chrześcijańskiego*, AK 75 (1983), t. 101, s. 391—405.

²⁰ W. Hryniewicz, *Nasza Pascha z Chrystusem*, s. 290.

²¹ OChWD nr 215.

ostatecznym sprawcą jest Duch Święty”²². Świadczy o tym między innymi formuła poświęcenia wody: „niech zstąpi na tę wodę moc Ducha Świętego, aby wszyscy przez chrzest pogrzebani razem z Chrystusem w śmierci, z Nim też powstałi do nowego życia”²³. Cała liturgia chrztu wskazuje jak w niej obecność Chrystusa i działanie Ducha Świętego wzajemnie się przenikają.

W związku z tym powstaje pytanie, na czym polegają specyficzne skutki ponownej interwencji Ducha Świętego w sakramencie bierzmowania? Tak jak Pięćdziesiątnica jest istotnym dopełnieniem paschalnego misterium Chrystusa, czyli razem tworzy jedną tajemnicę zbawienia, tak też bierzmowanie następujące po chrzcie jest sakramentalnym przypieczętowaniem nowego życia otrzymanego we chrzcie²⁴. W konsekwencji chrzest i bierzmowanie są sakramentami Chrystusa ale także Ducha Świętego, gdyż w liturgii sakramentów Kościół uobecnia zbawcze tajemnice Chrystusa mocą Ducha Świętego²⁵. Wewnętrzna jedność tych sakramentów jest następstwem jedności Paschy i Pięćdziesiątnicy. W bierzmowaniu należy więc widzieć sakramentalne uobecnienie wydarzenia Pięćdziesiątnicy Paschalnej. W sakramencie tym już ochrzczeni „otrzymują Ducha Świętego, który w dzień Pięćdziesiątnicy został zesłany przez Pana na Apostołów”²⁶. Zatem głównym skutkiem bierzmowania jest sam Duch Święty jako dar zmartwychwstałego Pana dla tych, którzy w Niego uwierzyli i przyjęli chrzest²⁷.

Napełnieni Duchem Świętym przez chrzest i bierzmowanie oraz ożywieni tym Duchem uczestniczą następnie w Eucharystii, w której także doświadczają Jego działania i tworzą razem z innymi jedną wspólnotę braci i jedno Ciało Chrystusa – Kościół²⁸. W Eucharystii działa również Duch Święty. Jego mocą dokonuje się konsekracja darów chleba i wina (epikleza konsekracyjna). On także jednoczy wszystkich uczestników Eucharystii z Chrystusem i między sobą (epikleza komunijna)²⁹.

W celebracji Eucharystii najpełniej realizuje się także powszechne kapłaństwo wiernych, którego źródłem są chrzest i bierzmowanie³⁰. Właściwe uczestnictwo w Eucharystii polega na ofiarowaniu Bogu Chrystusa, ale razem z Nim także siebie samego i całe swoje codzienne życie. Do takiego udziału i postawy

²² W. Hryniiewicz, *Nasza Pascha z Chrystusem*, s. 291.

²³ OChWD nr 1.

²⁴ Por. J. Döglér, *Sphragis*, Paderborn 1911; J. Danielou, *Bible et liturgie*, Paris 1951, s. 76–97; Cz. Krakowiak, *Z problematyki teologicznej...*, s. 39–40.

²⁵ Por. KL 6; KK 8.

²⁶ OB nr 1; 23.

²⁷ Por. IV Modlitwa Eucharystyczna.

²⁸ OChWD nr 2.

²⁹ Por. B. Lewandowski, *Nowe modlitwy eucharystyczne o Duchu Świętym*, AK 63 (1972), t. 76, s. 110–117; K. Staniecki, *Epikleza*, EK IV 1028–1031; K.W. De Jong, *Questions à propos de la double épiclese*, QL 68 (1987) 256–276.

³⁰ Por. A.L. Szafrąński, *Kapłaństwo wiernych*, Lublin 1958; S. Schudy, *Kapłaństwo Jezusa Chrystusa w nauce Vaticanum II*, CT 39 (1969), z. 4, s. 15–32; Cz. Krakowiak, *Kapłaństwo wspólne i kapłaństwo służebne w świetle ksiąg liturgicznych*, RBL 36 (1983) 298–301.

ofiarniej uzdalnia wiernych Duch Święty: „namaszczeni Duchem Świętym w przedziwny sposób są powołani do tego, aby rodziły się w nich coraz obfitsze owoce Ducha” (KK 34). Często i pobożny udział w Eucharystii przyczynia się z kolei do tego, aby w życiu codziennym dochować wierności Bogu i dawać się kierować natchnieniom Ducha Świętego.

5. EKLEZJALNY WYMIAR WTAJEMNICZENIA CHRZEŚCIJAŃSKIEGO

Sakramenty święte są nie tylko aktami Chrystusa, ale także widzialnego Kościoła. Przez sakramenty Kościół się urzeczywistnia i buduje tworząc hierarchicznie zróżnicowaną społeczność³¹. Wszystkie sakramenty, ale zwłaszcza sakramenty inicjacyjne, wyrażają i określają relację przyjmujących je nie tylko do Chrystusa ale także do Kościoła (por. KK 11; 31). Mają więc także specyficzny wymiar eklezjalny: wprowadzają do już istniejącego Kościoła (chrzest), ściślej z nim wiążą (bierzmowanie) i przyczyniają się do jego duchowego wzrostu (Eucharystia). Dlatego całe wtajemniczenie chrześcijańskie počawszy od wstępnej ewangelizacji aż po okres mistagogii dokonuje się w konkretnie istniejącej wspólnocie wiernych, stanowiącej część Kościoła. Kościół przez tę wspólnotę działa i wspiera wysiłki katechumenów w procesie nawracania się i wzrastania w wierze. Czyni to głównie przez przepowiadanie słowa Bożego, modlitwę i świadectwo życia chrześcijańskiego. Wspólnota miejscowa bierze także udział w liturgii sakramentów inicjacyjnych, przez które dokonuje się pełna integracja nowych członków z już istniejącym Kościołem. Pierwszą bramą prowadzącą do Kościoła jest chrzest „przez który ludzie wchodzi do wspólnoty Kościoła i tworzą razem budowlę na mieszkanie Boga w Duchu Świętym”³². Chrzest umieszcza człowieka w „nowej przestrzeni życiowej”, w której odtąd będzie on realizował swoje powołanie życiowe, pozostając w ściślejszej łączności z tymi, którzy także należą do społeczności ochrzczonych.

Następne i jeszcze pełniejsze włączenie w Kościół dokonuje się przez sakrament bierzmowania. Udziela on Ducha Świętego od którego pochodzą różne dary szczegółowe – charyzmaty, zawsze dla dobra wspólnego całego Kościoła³³. Bierzmowany ściślej łączy się nie tylko z Kościołem miejscowym, ale przez posługę biskupa następcy Apostołów, zostaje złączony z Kościołem powszechnym. Dlatego bierzmowanie udzielane przez biskupa nadaje temu sakramentowi specyficzne znaczenie, staje się znakiem jedności Kościoła składającego się ze wspólnot parafialnych skupionych wokół biskupa diecezjalnego.

³¹ Por. A. Skowronek, *Eklezjalna treść sakramentów*, CT 38 (1968), z. 4, s. 7—23; tenże, *Kościelnotwórcza rola sakramentów*, CT 39 (1969), z. 3, s. 19—33.

³² WCh nr 4.

³³ Por. E. Weron, *Charyzmaty i ludzie świeccy*, AK 65 (1973), t. 80, s. 150—161; M. Rzeszowski, *Charyzmaty w życiu Kościoła*, tamże, s. 289—296.

go³⁴. Z bierzmowania wynika również zobowiązanie do uczestnictwa w apostołskiej i misyjnej działalności Kościoła zapoczątkowanej przez Zesłanie Ducha Świętego³⁵.

Kościół to także lud kapłański wspólnie sprawujący liturgię a zwłaszcza gromadzący się na Eucharystii. Do Eucharystii jako źródła i szczytu kultu Kościoła i całego życia chrześcijańskiego prowadzą chrzest i bierzmowanie³⁶. Dlatego sakramenty te przyjmuje się zwykle w czasie Mszy św. z udziałem przynajmniej przedstawicieli miejscowej wspólnoty wiernych. Eklezjalny wymiar Eucharystii wyraża się w tym, że Kościół dzięki niej żyje i wzrasta, kiedy jako wspólnota gromadzi się wokół zmartwychwstającego Pana, zwłaszcza w niedzielę, która od początku jest dniem Kościoła i dniem Eucharystii³⁷. Uczestnictwo w Eucharystii ma nie tylko budować wspólnotę, ale także ma być źródłem gorliwości apostołskiej, pobudzać do dawania świadectwa wiary słowem i życiem, głównie dzięki słuchaniu słowa Bożego i sakramentalnej Komunii św. W ten sposób wspólnota gromadząca się na Eucharystię widzialnie przedstawia i urzeczywistnia Kościół Jezusa Chrystusa istniejący na danym terenie, do którego wchodzi się przez sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego.

WNIOSKI PASTORALNE

Ponieważ w praktyce pastoralnej Kościół w Polsce, z racji powszechnego zwyczaju chrztu niemowląt i I Komunii św. przed bierzmowaniem, nie zachowuje się pierwotnej kolejności przyjmowania sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego, a w przygotowaniu do nich zbyt mało uwagi zwraca się na istniejący między nimi związek wewnętrzny, w katechezie należałoby obok własnych skutków poszczególnych sakramentów inicjacyjnych przekazać teologię całego wtajemniczenia i relacje zachodzące między tymi sakramentami. W katechezie, zwłaszcza przed bierzmowaniem, trzeba ukazać jak przez kolejne sakramenty wtajemniczenia następuje coraz doskonalsze wchodzenie w przymierze z Bogiem przez uczestnictwo w tajemnicy paschalnej Chrystusa a następnie ich rolę w budowaniu Kościoła i w życiu chrześcijańskiego poszczególnych wiernych.

W przygotowaniu dorosłych do sakramentów inicjacyjnych, w odpowiednio zorganizowanym katechumenacie, należy doprowadzić kandydatów do prawdziwego nawrócenia, świadomej i żywej wiary, która jest istotnym i koniecznym warunkiem uczestnictwa w sakramentach świętych. Cały czas katechumenatu ma być okresem formacji do życia chrześcijańskiego. Jest on jakby

³⁴ OB nr 7; por. J.P. Bouht, *La confirmation sacrement de la communion ecclésiastique*, Lyon 1968; Cz. Krakowiak, *Z problematyki teologicznej...*, s. 47—49.

³⁵ W. Hryniewicz, *Nasza Pascha z Chrystusem*, s. 315.

³⁶ Por. KL 41; KK 11; DK 2; 5; 6.

³⁷ Por. KL 106; A. Rojewski, *Dzień Chrystusa – dzień Kościoła. Teologiczno-pastoralne aspekty świętowania niedzieli*, RBL 41 (1988) 415—426.

„terminowaniem” połączonym ze stopniowym wtajemniczaniem w historię i misterium zbawienia, praktykę obyczajów ewangelicznych i uczestnictwem w życiu liturgicznym Kościoła. W ten sposób katechumeni otrzymują odpowiednią formację doktrynalną, moralną i liturgiczną, aby po jej zakończeniu przyjąć świadomie i owocnie sakramenty wtajemniczenia jako znak przemyślenia z Bogiem i włączenia do Jego Kościoła.

Lublin

KS. CZESŁAW KRAKOWIAK

Ks. Jerzy Stefański

NOWA REDAKCJA MSZY WSPÓLNYCH (COMMUNIA) W MSZALE PAWŁA VI

Uroczystości, święta i obchody ku czci świętych, w liturgicznej tradycji Kościoła starożytnego, związane były przede wszystkim z celebracją eucharystyczną opartą na własnym, pełnym formularzu mszalnym. Jednakże nadmierny rozwój kultu świętych, którym w sakramentarzach, a później w mszałach nie można już było ze względów czysto praktycznych dodawać odrębnych formularzy mszalnych, spowodował konieczność redagowania tekstów wspólnych, „zbiorowych”, przeznaczonych dla większej grupy świętych o podobnym charakterze życia i świętości. Korzystano przy tym początkowo z gotowych już tekstów używanych dla indywidualnego świętego, które przeznaczono na użytek większej grupy świętych, którym nie układano już własnego zestawu oracji (kolekta, modlitwa nad darami i modlitwa po Komunii św.), względnie śpiewów antyfonalnych (ant. na wejście, offertorium i ant. komunijna) oraz czytań biblijnych.

Mszał Rzymski (= MR) Pawła VI z roku 1970, przeredagowany w wyniku postulatów Konstytucji Liturgicznej (art. 21, 23, 25) zawiera również nowy zestaw formularzy *Mszy wspólnych*. Obowiązujący do roku 1970 MR posiadał w dziale *Commune Sanctorum* (= CS) 22 formularze mszalne. Oto one:¹

1. C. unius aut plurimorum summorum pontificum.
2. C. unius martyris pontificis (extra tempus paschale).
3. C. unius martyris non pontificis.
4. C. plurimorum martyrum (extra tempus paschale).
5. C. unius martyris tempore paschali.
6. C. plurimorum martyrum tempore paschali.
7. C. confessoris pontificis.

¹ Na temat Mszy wspólnych w poprzednim MR zob. J. Stefański, *Msze wspólne (Commune Sanctorum) w liturgii rzymskiej*, RBL 22 (1969) 333—342.